

BEWAAR HET PAND

Uitgave tot bevordering van de handhaving der oude Gereformeerde beginselen
verschijnt eens in de veertien dagen

KOMMISSIE VAN REDAKTIE:

Ds. G. Blom, Meerkerk; Ds. H.C. van der Ent, Dordrecht-Centrum; Ds. R. Kok, Soest, Ds. H. van Leeuwen, Driebergen; Ds. D. Slagboom, Katwijk aan Zee; Ds. M.C. Tanis, Sliedrecht-Centrum; Ds. M. Vlietstra, Bunschoten; A. Beukers, Alphen a.d. Rijn en Joh. van der Lee, Alphen a.d. Rijn.

REDAKTIE:

Ds. G. Blom, Prinses Marijkeweg 13, 4231 BP Meerkerk. Telef. 01837-1357

ADMINISTRATIE

A. Beukers, Toussaintplein 20, 2406 XL Alphen a/d Rijn, tel. 01720 - 74202, postrek. 70.43.50, t.n.v. de administrateur van „Bewaar het Pand” te Alphen a/d Rijn.
Abonnementsprijs f 10,- per jaar. Abonnementsprijs voor de Verenigde Staten en Canada 5 dollar per jaar. Advertenties f 0,25 per mm. Bij kontrakt korting.

MEDITATIE

Gaat het u niet aan?

„Gaat het ulieden niet aan, gij allen, die over weg gaat? Schouwt het aan en ziet of er een smart zij gelijk mijne smart.....”

Klaagliederen 1:12

Groot is de ellende van Jeruzalem.

Van de heerlijkheid van stad en tempel is niets over. Eenzaam en verlaten is zij geworden en puinhopen tekenen haar beeld. Diep vernederd is zij. Aan Jeremia is het niet voorbijgegaan. Hij is met smart vervuld over de vernedering van Sion. Vooral heeft hij doorleefd, waarom deze ellende over Jeruzalem gekomen is. Hier is hij de tolk van Sion zelf. Ontzettend is haar lijden. Niet-uit-te-spreken in woorden: „is er een smart als mijne smart”. Zo laat hij haar spreken om het weergaloze in haar lijden tot uitdrukking te brengen. Maar dan in de erkenning van eigen schuld. De vijanden zijn slechts instrumenten geweest in de straffende hand Gods. Rechtvaardig heeft de Heere de dag van de toorn doen aanbreken. En op de puinhopen klinkt haar klacht, dat haar smart groot is vanwege Zijn bezoeking over haar zonden.

Hoor nu, hoe er een roepstem van haar lijden uitgaat! „Gaat het ulieden niet aan, gij allen, die over weg gaat?” Eenvoudig is het beeld. We hebben te denken aan mensen, die de getroffen stad voorbij gaan. De één gaat spottend voorbij met leedvermaak. De ander onverschillig. Weer een ander lijkt even belangstelling te hebben, maar gaat weer vlug over tot eigen gedachten en eigen leven. Indringend daartegenover de roepstem: Gaat het ulieden niet aan? Heeft het u niets te zeggen? Denk er om, het lijden van Sion is ook voor u van betekenis.....

Deze klacht met die indringende vraag wordt niet ten volle in Sion vervuld. Hier is de profetie van de lijdende Christus. Sion klaagt over nameloos lijden, maar de Heere verstoot Zijn Sion niet geheel en al.

Hoe kan dat? Zij wordt gespaard om Hem. Die dit alles in volle maat vervuld krijgt. De lijdende en stervende Borg heeft deze klacht tot de Zijne gemaakt in Zijn geheel en al plaatsbekledend lijden. In dat lijden ligt de grond van Sions herstel. Is er een smart als Zijne smart? Hij is de Man van smarten geweest. Wenend staat Hij bij het graf van Lazarus. Wenend gaat Hij Jeruzalem binnen. Is er een smart als Zijne smart, als Hij in Gethsémané kruipt als een worm en geen man? Als Hij aan Golgotha's vloekhout hangt en zelfs het laatste straaltje van de gunst van Zijn Vader moet missen?

Hoe onvergankelijk is Zijn lijden! Hij weet het, het is de toorn van God over de zonden van een volk, dat vol van vijandschap is en niet naar God vraagt. De dag van de hittigheid van de toorn van God komt over Hem heen, en dat voor de Zijnen, die niets anders zijn van afkomst dan zondaren!

Hoe moet dan de vraag aan het einde van de lijdensstijd dringen: Gaat het ulieden niet aan?

Misschien bent u wel ontroerd geweest over zoveel lijden, diep ontroerd zelfs. Het wordt al niet zoveel gevonden. Maar toch niet om uw schuld voor God en daarom zonder de uitgangen naar de Heere.

Weet toch, die nameloze smart zal tegen ieder

getuigen, die slechts voorbij gaat zonder meer. En zo welmenend klinken de roepstemmen u nog toe om in deze lijdende Borg het leven te zoeken eer het te laat is.

Voor ontdekte zondaarsharten wordt dit waar. Voor hen wordt het het grootste wonder, dat het Hem aangedaan is om in te gaan in zo'n smart en zo'n lijden. Zo groot is hun schuld, dat er geen doen aan is. Zo zwaar het verdiende oordeel, dat er van hun zijde geen ontkomen is. Doch hoe schoon, dat deze Borg het Zich heeft aangetrokken om in hun plaats te betalen. Dat maakt de Goede Vrijdag voor hen vol van Zijn Liefde. Zij naar recht verloren en nu Hij om een verloren volk ingegaan tot in de hemelse smarten. Dan gaat het hen aan in waar geloof en in de beleving van hun hart, dat Hij zoveel heeft willen lijden om de weg te banen tot een verzoend God. Dan blijft er alleen verwondering over: Schouwt het aan en ziet, of er een liefde is als Zijne Liefde!

D. Slagboom.

DE DORDTSE LEERREGELS Les 78

HOOFDSTUK V. Artikel XV.

„Deze leer van de volharding der ware gelovigen en heiligen, mitsgaders van de verzekerdheid dezer volharding, welke God, tot Zijns Naams eer en tot troost der Godvruchtige zielen, in Zijn Woord zeer overvloediglijk geopenbaard heeft en in de harten der gelovigen indrukt, wordt wel van het vlees niet begrepen, en wordt van de satan gehaat, van de wereld bespot, van de onervarenen en hypocrieten misbruikt, en van de dwaalgeesten bestreden. Maar de bruid van Christus heeft haar altijd, als een schat van onwaardeerbare prijs, zeer tederlijk bemind en standvastig verdedigd. En dat zij dit ook voortaan doe, zal God bezorgen; tegen Dewelke geen raad geldt, noch enige geweld iets vermag. Welke enige God, Vader, Zoon en Heilige Geest zij ere en heerlijkheid in eeuwigheid. Amen.”

Zo is zeer overvloedig in Gods Woord geopenbaard: de leer der volharding en de **verzekerdheid** ervan, maar ook haar **troost**! En dit alles tot **EEUWIGE EER EN HEERLIJKEHEID** van de Drieënige God, de Vader, de Zoon en de Heilige Geest!

Daarom heeft deze leer zulk een grote **waarde**.

Maar daarom is er ook zulk een grote **tegenstand** tegen haar. Dit laatste artikel van onze Dordtse Leerregels wijst daarop, o.m. het vlees, satan, de wereld, de hypocrieten en dwaalgeesten.

Het noemt ook de „onervarenen”.

Dat zijn zij, die voor deze kostelijke leer blind zijn en die haar beschouwen als „dode orthodoxie. Het komt volgens hen op het „leven” aan. Zo staan zij ook tegenover heel de leer van Gods Woord.

Kan er ook niet bij hen, die de zuivere leer van Gods Woord belijden, een dode orthodoxie gevonden worden, zonder enige ware beleving van de leer der waarheid? Helaas, ja! En dan kan men nog zo heel rustigjes voortleven. Gods Geest ontdekke hen, opdat zij eens waarlijk onrustig gemaakt worden voor de eeuwigheid en gebracht worden tot de beleving van de ware rust in de enige Rustaanbrenger, de Heere Jezus Christus.

Van de administratie

Als u dit blad ontvangen hebt, komt de ontmoetingsdag in Sliedrecht alweer in zicht. We hopen daar dan elkander weer in grote getale te ontmoeten. Heeft u iets voor de administratie, b.v. nieuwe abonnees, betalingen, adreswijzigingen of iets dergelijks, kom gerust even naar ons toe.

U begrijpt dat we benieuwd zijn naar de opbrengst van deze dag, die vormt nl. een belangrijk onderdeel van de financiering van ons blad.

Het belangrijkste is echter dat we die dag de Heere mogen ontmoeten in het Woord dat gebracht zal worden. Aan giften ontvingen we f 622,50, waarvan f 15,- en f 25,- via ds. Blom en f 50,- via ds. van der Ent. 7 nieuwe abonnees konden worden genoteerd. Voor dit alles hartelijk dank en tot ziens in Sliedrecht.

Adm. Bewaar het Pand: A. Beukers, Toussaintplein 20, 2406 XL Alphen aan den Rijn, tel. 01720 - 74202, giro 704350.

Van de Redactie

In de binnenzijde van dit nummer staat weer een bericht omtrent de ontmoetingsdag, die DV zaterdag 17 april a.s. te Sliedrecht-centrum zal worden gehouden. We hopen van harte, dat velen op die dag naar Sliedrecht mogen komen en dat we elkaar daar in Gods gunst mogen ontmoeten. Oudere en jongere vrienden zijn allemaal hartelijk welkom. Door dit korte berichtje willen we dat nog even benadrukken.

B.

Zie, dan wordt de leer van Gods Woord zo dierbaar.

Ja, dan zal men de grote **waarde** van die zuivere leer zien en dus ook van de „volharding” des geloofs.

Niet alleen echter van de „leer” der volharding, maar ook van de **verzekerdheid** hiervan.

Ach, hoeveel bezwaarde en bekommerde harten worstelen met de vraag, of men wel het **echte** geloof bezit en dus ook de **volharding** daarin.

Nu zoeken zij helaas die verzekerdheid zo dikwijls in hun bevindingen zelf. En dan worden zij daarmede juist zo bestreden, als zouden zij het echte werk der genade nog missen.

Zeer zeker zijn die zielsbevindingen als eigenschappen van het geloof noodzakelijk, maar de **grond** der zaligheid, dus ook voor die verzekerdheid van de volharding ligt toch alleen in de enige en volkomen offerande van Christus, in Zijn dierbaar bloed!

En dáárheen wil de Heilige Geest de geloofs-oefeningen leiden. O, wat kan dan het gelovig gebruik van de sacramenten een kostelijk en gezegend middel zijn, bijzonder het „Heilig Avondmaal”.

Ja, dan liggen al die bestrijders aan banden, nietwaar!

Dan ligt het „vlees” er onder.

Maar..... het blijven de drie doodvijanden, die niet ophouden Gods volk aan te vechten. Want het is hier nog in het „strijdperk”.

De wereld blijft dat volk bespotten en satan blijft zijn woede nog openbaren onder Gods toelating. En dat zal nog in zeer sterke mate toenemen in het laatst der dagen. Want de satan weet, dat hij een kleine tijd heeft. Openbaring 12:12.

Ja, daarom gebruik makende van zijn listen, zal hij alles op alles zetten om zijn haat, zijn woede bot te vieren. En daartoe zal hij

inzetten valse christussen en valse profeten, volgens Markus 13:22. Zij zullen tekenen en wonderen doen om te verleiden, zelfs „indien het mogelijk ware, ook de uitverkorenen”, zoals er staat. En die tijd zien wij al sneller naderen.

„Maar wie volharden zal tot het einde, die zal zalig worden.” (Mattheus 24:13.)

Wil Christus daarmee bedoelen, dat de uitverkorenen in EIGEN kracht kunnen volharden?

O neen! Dat leren de remonstranten wel, zoals we kunnen lezen bij de „verwerping der dwalingen I/3”, namelijk:

„Die leren: Dat de ware gelovigen en wedergeborenen niet alleen van het rechtvaardigmakend geloof, insgelijks, van de genade en zaligheid ganselijk en tot den einde toe kunnen uitvallen, maar ook dikwijls metterdaad van haar uitvallen en in der eeuwigheid verloren gaan.”

Is dat niet een zeer troosteloze leer?

Maar, wat toch tevens inhoudt, dat dan ook CHRISTUS' Borgwerk onvolkomen is en ontoereikend!

Want dan is Zijn werk niet een eeuwige verlossing van de Zijnen. Dan is Zijn liefde niet een eenvoudige liefde! Dan valt ook ten enenmale de eeuwige „verkiezing” weg.

En verder, dan zou wel Christus als het HOOFD van Zijn Kerk verlost zijn en uit de dood opgestaan, maar Zijn lidmaten niet! Ja, dan zegt de apostel in I Korinthe 15:18:

„Zo zijn dan ook verloren, die in Christus ontslapen zijn”. En in vers 14:

„En indien Christus niet opgewekt is, zo is dan onze prediking ijdel, en ijdel is ook uw geloof.”

En ten slotte: dan is het ook geen eeuwige huwelijksband, waarmede de bruidkerk aan haar Bruidegom verbonden is!

O, wat ligt dan het fundament van de bruidskerk vast tegenover de zo wankelende gronden van de Remonstrantse leer!

Zo lezen we in Hebreë 9:12: „Een eeuwige verlossing teweeggebracht hebbende.”

En in Jeremia 31:3b: „Ja, Ik heb u liefgehad met een eeuwige liefde, daarom heb Ik u getrokken met goedertierenheid.”

Zie, daarom beëindigen onze Dordtse vaders hun kostelijke „leerregels” met een lofprijzing op de verheerlijking van de Drieënige God en wel met de woorden uit dit artikel XV:

„Welke enige God, Vader, Zoon en Heilige Geest zij ere en heerlijkheid in eeuwigheid. Amen.”

En dat in aansluiting op Romeinen 11:36:

„Want uit Hem, en door Hem, en tot Hem zijn alle dingen, Hem zij de heerlijkheid in der eeuwigheid. Amen.”

En tot die dingen behoort ook..... het begin, de voortzetting en de volharding van het machtige werk der genade in de harten van zondaren.

Welnu, geliefde lezer(es), zo zijn we aan het eind van onze slechts eenvoudige en ook gebrekvolle behandeling van deze „Dordtse Leerregels”. We hebben dit echter met aangenaamheid mogen doen, maar mocht de Heere het behandelde stellen tot een rijke zegen voor tijd en eeuwigheid!

Is u door die volheerlijke leer der zaligheid gegrepen? Het is de leer, waarvan ons artikel zo kostelijk schrijft:

„Maar de bruid van Christus heeft haar altijd, als een schat van onwaardeerbare prijs, zeer tederlijk bemind, en standvastig verdedigd.”

O, rusten we toch niet, voor wij ook die schat mogen kennen en tot het bezit ervan komen! Dan zullen wij ook haar onuitsprekelijke waarde zien en kennen.

Wat geen betekenis heeft, heeft ook geen waarde.

Ach, wat maken we ons vaak druk met veel dingen, die van nul en generlei waarde zijn, terwijl we die bij de dood moeten achterlaten. En wat hebben we dan, om voor die heilige God te kunnen bestaan?

Nog roept de Heere ons toe:

„Waarom weegt gijlieden geld uit, voor hetgeen geen brood is, en uw arbeid voor hetgeen niet verzadigen kan? Hoort aandachtiglijk naar Mij en eet het goede, en laat uw ziel in vettigheid zich verlustigen.”

Neigt uw oor en komt tot Mij, hoort en uw ziel zal leven; want Ik zal met u een eeuwig verbond maken en u geven de gewisse weldadigheden Davids.” (Jesaja 55:2 en 3).

„De volharding der heiligen”.

Zeker, het kan wel eens stormen in het leven van Gods kinderen. Wat kan de verzuchting rijzen: O Heere, hoe zal ik er nog ooit komen? Maar..... daarvoor zal God Zelf zorgen. In artikel XV staat: „En dat zij dit ook voortaan doe (die leer verdedigen), zal God bezorgen.” dat wil zeggen: daarvoor zal God zorgen.

Ja, Hij zorgt voor alles!

Dat geldt ook de bewaring van de eeuwige erfenis. Dat lezen we in I Petrus 1:5:

„Die in de kracht Gods bewaard wordt door het geloof tot de zaligheid, die bereid is om geopenbaard te worden in de laatste tijd.”

En dan zal ook alles uitlopen op de „Eer en heerlijkheid van de Drieënige God”, zoals we in 't artikel lezen.

„Soli, Deo Gloria!”

Dr.

v.L.

Welgelukzalig is het volk

3

Hoofdstuk 6.

We willen - aldus de schrijver - in dit hoofdstuk enkele facetten van die geestelijk-romantische opvatting over die kleine kudde aan de orde stellen, voor we er toe overgaan uit de laatste fase van de kerkgeschiedenis een antwoord te geven op de vraag hoe het komt dat die kudde letterlijk zo klein is, met andere woorden op welke wijze al die groepen en groepjes tot stand gekomen zijn.

Vele onderwerpen vragen de aandacht, zoals te begrijpen is. We kunnen niet nalaten over te nemen wat we lezen op blz. 150:

Het zou volstrekt onbillijk zijn de christelijke gereformeerden geheel onder de zwarte-kousenkerken te rekenen. Dat geldt slechts voor een deel van hen, intern in die Kerken ook wel de zwaren genoemd. Zij hebben zich verenigd achter de vaan van een eigen tijdschrift: „Bewaar het Pand”, dat het officiële orgaan van de Christelijke Gereformeerde Kerken, „De Wekker”, concurrentie aandoet, en hebben eigen toogdagen. De zware christelijke gereformeerden vindt men grofweg gezegd voornamelijk in Zuid-Holland en Utrecht, de lichte in de oostelijke en noordelijke provincies. De Kerken zijn onderling verdeeld, met name over het gebruik van de nieuwe bijbelvertaling, maar houden elkaar toch steeds weer vast. Een deel van hen, de zwaren, kan men het best vergelijken met de Gereformeerde Gemeenten of zelfs de Oud-Gereformeerde Gemeenten. Wederzijds overstapjes van dominees van en naar die groeperingen komen nog wel eens voor. Het linkse gedeelte helt meer naar de Gereformeerde Kerken en zelfs naar de vrijgemaakte (buiten verband), hoewel ook de inslag van die linkse gemeenten bevindelijk blijft, maar dan van een minder dogmatische allure, en soms gelijkend op het type geloofsbeleving in de Vrije Evangelische Gemeenten.

Dit hoofdstuk eindigt met het volgende:

En hiermee stoten we op de kracht van de kleine kudde. Naast alle gestrengheid en hardheid in de leer, naast een strenge morele code, leeft het besef van het aangewezen zijn op elkaar (nog) bijzonder sterk. De „huisgenoten des geloofs” worden het eerst geholpen, de schapen van eigen stal gaan voor anderen. Men kan hier negatief over oordelen, feit is dat de effectiviteit duidelijk aanwijsbaar is. In een zware gemeente kan een oude man of vrouw nooit 2 maanden dood in huis liggen, zonder dat iemand het merkt. Dat kan wel in een samenleving waarin de naastenliefde in een ponskaart is uitgedrukt.

Hoofdstuk 7.

Volgens Van der Meiden spelen dominees in de zwarte-kousenkerken een belangrijke rol. Ze hebben niet alle macht in de gemeente, ze zijn wel de dragers van het geestelijk gezag. Dat wil zeggen - aldus Van der Meiden - als ze bekeerde dominees zijn. Voor onbekeerde dominees hebben de zwaren weinig respect.(.....) De kans dat een onbekeerde dominee de kansel van de zwarte-kousenkerken bereikt is echter gering. De weg naar het ambt is nl. smal en de poort is eng. Er zijn er maar weinig die door de zeef (van de collega's) komen.(.....) Dominee worden is een vraagstuk en een waagstuk.

Het gaat verder over roeping, op studie, beroepen, beroepingswerk, op de kansel, de preek en nog meer: We moeten weerstand bieden aan de neiging om ook hieruit een en ander over te nemen. We zouden te breed worden.

Hoofdstuk 8.

We hebben - aldus Van der Meiden - voldoende de achtergronden van het portret van een onbekende bevolkingsgroep getekend, om ons nu te wijden aan het aanbrengen van meer kleur en accent in het portret zelf. De zwaren moeten vlees en bloed worden, herkenbaar voor ons als medemensen, die dezelfde flats bewonen als wij, met dezelfde dreigingen bedreigd worden, op dezelfde levensvragen een antwoord moeten vinden.

De schrijver constateert bij de zwaren een dualistische trek: hemelgeloof, besef dat het „eigenlijke” hierna komt, naast een sterke binding (uit angst voor het hierna?) aan de aarde en aardse goederen. Zijn de aarde en het aardse leven vervloekt? In zekere zin wel. De zondeval heeft alles grondig bedorven, fundamenteel. Toch is er een Algemene Genade van God, die weerhoudt dat alles vernietigd wordt. Zoschrijft Van der Meiden op blz. 178.

Hierna gaat het over wat mag en wat niet mag en daarna over lezen, waarbij groepsbladen genoemd worden, waaronder ons blad voor de rechtse hoek van de Christelijke Gereformeerde Kerken.

Allerlei belangrijke zaken worden aan de orde gesteld, bekeken door de bril van de schrijver en geschreven met de pen van de schrijver. Natuurlijk maakt hij daarbij opmerkingen die juist zijn.

De S.G.P. krijgt ook de nodige kritiek. We nemen daar een gedeelte van over:

De S.G.P. kan niet meehelpen aan de opbouw van de staat, omdat zij vanuit de kritiek met de opgestoken vinger moet spreken. Zij kent zichzelf een profetische rol toe, maar pijnlijk is de vraag of men dit profetisme met goed recht kan verdedigen. Het profetisme in Israël was exemplarisch. Men beeldde in zijn handelen de wil van God uit. Woorden zijn niet voldoende. Het Woord van God spreekt ook van andere dingen dan het zwaard van de overheid. Er staat ook iets over de gerechtigheid onder de volkeren en over de vrede. En over het stichten van die vrede. De S.G.P. heeft ook een Heer die op de Berg heeft geleerd. Zijn mond lijkt gesnoerd met listige woorden: men moet die dingen jimmers geestelijk verstaan. Stelt u zich voor, dat Jezus werkelijk bedoeld zou hebben dat de armen het Koninkrijk Gods zullen zien en niet de rijken, en werkelijk bedoeld zou hebben, dat wie het zwaard opneemt, door het zwaard zal vergaan. En wie zou in een gemeente met rijke zware boeren hardop naar de Schriften durven spreken over de vloek van de rijkdom, uit Jacobus?

Een angstig, door eeuwen kerkgeschiedenis getraind selectief vermogen, vernauwt de geest. Men laat de bijbel spreken waar men wil. Men laat hem zwijgen waar men kan. Dat is de dood, voor het streven van deze mensen en voor de bijbel zelf.

Meer dan een stukje profetie op nationale basis kan de S.G.P. niet bieden. De horizon valt samen met de kustlijn. Het gaat allereerst om dit land en deze mensen. Om het land dat wankelt, dat vergiftigd is door het initiatief-dodende socialisme en door welvaartszonden. Ach, mocht de Heere het land nog eens verheffen uit die ingezonkenheid. Ach, mocht Oranje nog eens terugkeren tot de oude waarheid, die zo dierbaar werd beleden door Willem de Zwijger. Dan zal de Heere het land weer bezoeken met Zijn gunst.

Hoofdstuk 9.

Eerst schrijft Van der Meiden over grond en geloof. Hoe vetter de grond - aldus de schrijver -, hoe zwaarder de geest. Dit vaak geciteerde gezegde poogt een relatie aan te duiden tussen geloof en grond. Tussen de wijze van werken, de graad van moeite die men zich getroosten moet om aan de aarde vruchten te ontworstelen enerzijds, en de inslag van het geloofsleven anderzijds. Dezelfde spreuk geldt dan ook voor de vissers langs onze kusten, die met gevaren en grote risico's geconfronteerd worden als ze hun dagelijks brood moeten winnen. We begeven ons hier op bijzonder glad ijs, maar moeten toch in het kader van dit boek enige aandacht besteden aan de relatie tussen geografische en demografische aspecten en de religie. Veel verder dan tot een poging om het probleem zelf helder voor ogen te krijgen, zullen wij niet komen: wie de moeite neemt in dit complexe vraagstuk te duiken, komt met zoveel zaken in aanraking, dat hij geen rechtlijnige uitspraken meer durft te doen.

Er komen vele dingen aan de orde, zoals geloof en beroep en de invloed van de dominees. Aparte behandelingen krijgen de Veluwe, de Lopikerwaard en de Alblasserwaard.

Van der Meiden eindigt als volgt:

Wij moeten het bij deze voorbeelden laten. Elke streek, waarin de zware gemeenten liggen, heeft zijn eigenaardigheden. Er zijn Grootste-Gemene-Delers en Kleinste-Gemene-Veelvouden aan te wijzen. Door de vorige hoofdstukken strooiden wij reeds tal van kenmerken die voor alle streken gelden. Nog één opmerking tenslotte. Het streek-eigene zal verdwijnen. Er is een wisselwerking, eeuwen geweest, tussen het volkskarakter en de keuze van de predikanten, aan wie men zijn ziel toevertrouwde. Wanneer het typisch „volkseigene” verdwijnt, zal ook deze keuzegerichtheid verdwijnen. Andere gedachten en theologieën dringen dan binnen, geloofspatronen van vroeger houden het niet meer. De grote invloed van Kerk, leer en prediking wordt teruggedrongen en op die manier wordt weer het karakter van de mensen beïnvloed. Deze spiraalwerking moet duidelijk onderkend worden, wanneer wij over de toekomst van de zwaren spreken. Maar dat is een onderdeel van het laatste hoofdstuk.

Dat krijgen we dus de volgende keer.

B.

Ontmoetingsdag

D.V. hopen we zaterdag 17 april a.s. weer een ontmoetingsdag van vrienden en vriendinnen van Bewaar het Pand te houden en wel in het kerkgebouw van onze kerk te Sliedrecht-centrum.

Het programma is als volgt:

Morgensamenkomst, aanvang 10.30 uur.

Opening: Ds. G. Blom

Spreker: Ds. A. van Heteren

Slotwoord: Ds. L.W. van der Meij

P A U Z E

Middagsamenkomst, aanvang 2 uur.

Opening: Ds. H.C. van der Ent

Spreker: Ds. D. Slagboom

Slotwoord: Ds. M.C. Tanis

Sliedrecht is gemakkelijk te bereiken. Dat is bekend. Er zal weer een boekentafel zijn. En: voor alie liefhebbers is er koffie en frisdrank. We hopen dat velen die dag vrij houden of maken en naar Sliedrecht komen. Bovenal, dat de Heere het wel maakt. Dan is er een ontmoeten in de Heere.

N.B. De koster van Sliedrecht-centrum heeft zich bereid verklaard mede te werken aan de goede ontvangst van de bezoekers. Hij zorgt voor het bekende bord in de Stationsstraat, dat de weg wijst. De regeling is weer als in vorige jaren. Om 10 uur v.m. zal er een bus staan bij het station om de bezoekers, die per trein komen, af te halen. Zij zullen ook weer per bus naar de trein worden gebracht na het einde van de middagsamenkomst, zo tijdig, dat het mogelijk is zo ongeveer half 5 n.m. in de trein te stappen.

B.

Donkere wolken

2

De Generale Synode van 1980 nam een besluit ten aanzien van het zingen van liederen, die niet rechtstreeks berijmde schriftgedeelten zijn, in de eredienst. Het volledige besluit is te vinden op de bladzijden 56 en 57 van het boekje, getiteld Eenstemmig, dat de deputaten voor onderzoek naar het kerkelijke lied aan de kerkeraden hebben toegezonden.

Er is gelegenheid om bij de deputaten met bedenkingen en bezwaren te komen. Die zijn er natuurlijk. We namen in ons blad al op het stuk, dat de kerkeraad van Zaamslag heeft ingezonden. Zie het artikel: Reactie rapport Eenstemmig in het nummer van 11 maart j.l. De deputaten willen met de ingediende bezwaren rekening houden. Daarom is het van belang, dat de bezwaren die er onder ons leven aan de deputaten worden medege-deeld.

Er is nog een ander punt, dat van belang is. In artikel 31 van de kerkorde lezen we o.a.: Hetgeen bij meerderheid van stemmen uitgesproken wordt, zal voor vast en bondig

worden gehouden, tenzij bewezen wordt, dat dit in strijd is met het Woord van God of met de artikelen, in deze generale synode vastgesteld, zolang zij niet door een andere generale synode veranderd zijn.

De kerkeraad van Meerkerk voelt zich bezwaard en zond de volgende brief aan de classis Utrecht:

Waarde broeders,

Er leeft verontrusting in onze kerken. Dat is ons allen bekend. Het is niet onze bedoeling daar in het algemeen op in te gaan, maar we willen een concreet feit aan de orde stellen. De Generale Synode van 1980 heeft een principieel besluit genomen ten aanzien van het zingen van liederen in de eredienst. We verwijzen naar het besluit in de Acta, blz. 70/71. In „Eenstemmig” komt het besluit voor op blz. 56/57.

Wij gevoelen ons door deze beslissing ernstig bezwaard. Wij kunnen deze niet voor vast en bondig houden. Wij houden er ons van overtuigd, dat er nog velen in onze kerken zijn, die door deze beslissing diep getroffen zijn. Temeer daar een minderheidsrapport ter synode had moeten waarschuwen om toch niet deze weg in te slaan. Zie de Verklaring op blz. 55 van „Eenstemmig”. In het kort willen we onze zorg en bezwaren samenvatten:

1. Het is van het begin van de Reformatie in ons land het beginsel geweest, dat in de eredienst de psalmen zouden worden gezongen. Er zijn enkele liederen toegelaten. Het is historisch te verklaren hoe dat gekomen is. Het ging er in het wezen van de zaak om het zingen van andere liederen dan psalmen in de eredienst te weren. Wanneer nu liederen van welke aard ook of onder welke naam ook worden ingevoerd is dat een afwijking van de lijn die onze vaders voor ogen gehouden hebben als een lijn die in het belang van de kerk in overstemming met Gods Woord was.

2. De Generale Synode heeft geen enkel Schriftbewijs aangevoerd om de invoering van liederen te verdedigen. Zij spreekt alleen uit, dat de Heilige Schrift het zingen van liederen die niet rechtstreeks berijmde Schriftgedeelten zijn niet verbiedt. Het gaat hier om een heel belangrijke zaak, die in overeenstemming met de Schrift moet zijn. Het is niet voldoende te constateren, dat de Schrift het zingen van liederen niet verbiedt. Als in zo'n uiterst belangrijke zaak geen andere motivering te vinden is dan moet worden vastgesteld, dat de beslissing niet gegrond is op Gods Woord.

3. De uitspraak is in strijd met de beslissing van de Generale Synode van 1937, toen uitgesproken is, dat de Christelijke Gereformeerde Kerk, principiële en praktische bezwaren heeft tegen invoering der „mense-lijke” gezangen. Zie Acta 1937, blz. 170.

4. De geschiedenis laat ons wel zien, dat een kerk op een hellend vlak is en hoe langer hoe verder afglijdt, wanneer eenmaal liederen worden toegelaten. Een bepaling, die het aantal liederen beperkt, wordt gemakkelijk gewijzigd of zonder meer genegeerd.

5. Het willen invoeren van liederen laat duidelijk zien, dat men niet meer wil weten van de koers van onze vaders, zelfs nog in 1937 aangehouden. Dit verschijnsel moet worden onderkend en daarvoor moet de kerk op haar hoede zijn.

6. De eenheid van onze kerken is er uitwendig nog. Die is wel al vele malen op de proef gesteld door de invoering van allerlei nieuwigheden, zoals nieuwe vertaling, nieuwe berijming enz. Die zaken hebben ook bedroefd, maar dit besluit gaat veel verder. De Generale Synode van 1983 draagt een grote verantwoordelijkheid. De gevolgen zouden ernstig kunnen zijn, wanneer zij in de lijn van de uitspraak van 1980 verder gaat handelen. Wij zouden dat graag willen voorkomen.

Daarom verzoeken wij uw vergadering op bovenstaande gronden bezwaar aan te tekenen tegen het besluit van de Generale Synode van 1980 met uw beslissing door te zenden aan de Particuliere Synode van het Oosten, met verzoek een gelijke beslissing te nemen en die door te zenden naar de Generale Synode.

Deze brief kwam wettig ter tafel op de classicale vergadering van 25 maart j.l. Op de agenda was deze vermeld onder de ingekomen stukken en wel als volgt: verzoek van de kerkeraad van Meerkerk om bezwaar aan te tekenen tegen besluit van de Generale Synode van 1980 en deze beslissing door te

zenden aan de P.S. van het Oosten, met verzoek een gelijke beslissing te nemen en die door te zenden naar de G.S.

Toen deze brief aan de orde kwam maakte de voorzitter van de vergadering al dadelijk bezwaar om de brief in behandeling te nemen. Hij werd bijgestaan door andere afgevaardigden. De motivering was, dat dit geen zaak was die op de classis thuis hoort. Iedere gemeente kan zich rechtstreeks tot de Generale Synode wenden. Een der afgevaardigden meende, dat wij de classis voor ons karretje wilden spannen. In een persoonlijk gesprek heeft hij uitdrukkelijk verklaard, dat niet kwaad bedoeld te hebben. Een andere afgevaardigde verklaarde al bij voorbaat, dat hij in beroep zou gaan bij de P.S. wanneer de classis zou besluiten overeenkomstig het verzoek van Meerkerk. Zijn motivering was, dat de minderheid op deze wijze door de meerderheid onderdrukt werd. Met een gloed van woorden werd dit naar voren gebracht. Het maakte op mij een indruk van intimidatie, maar het is goed op deze motivering acht te slaan. Laat deze aan de Generale Synode worden voorgehouden. Deze neemt telkenmale besluiten, waarbij helemaal geen rekening wordt gehouden met een belangrijke minderheid, die daardoor werkelijk in de verdrukking is gekomen. Denk slechts aan de vele vernieuwingsbesluiten.

Er kwam ook als bezwaar tegen de behandeling naar voren, dat de kerkeraden zich over de inhoud van de brief niet hadden kunnen beraden. Daarom zou de brief van Meerkerk niet voor behandeling vatbaar zijn. Dat gaat uit van de gedachte, dat de afgevaardigden naar de classis ruggespraak moeten houden met de kerkeraad die ze vertegenwoordigen. Een paar jaar geleden had ik persoonlijk over een bepaalde zaak, waarover ik mogelijk later nog wel iets zal schrijven, bij de classis bezwaar ingediend. Toen kwam een van de afgevaardigden met dezelfde oppositie. Zijn kerkeraad had zich geen oordeel kunnen vormen. De zaak kon niet behandeld worden. Ik kreeg sterk de indruk, dat de zaak aan die afgevaardigde niet welgevallig was. De toenmalige voorzitter greep dit argument haastig aan om mijn bezwaar van de tafel te vegen. Ik ging in beroep bij de P.S. van het Oosten. Die stelde mij in het gelijk. De classis zou de zaak alsnog moeten behandelen. Toen dus mijn bezwaar weer op tafel kwam kwam dezelfde afgevaardigde met de bewering naar voren, dat de zaak al op de classis was afgedaan! De classis was het daar niet mee eens en ging tot behandeling van de zaak over. Het is intussen al weer anderhalf jaar later, maar nog is de zaak niet afgedaan! Maar nu lijkt er een beetje schot in te komen.

Maar om op het bezwaar van Meerkerk terug te komen. We hebben getracht duidelijk te maken waar het om gaat. Een groot gedeelte van de afgevaardigden bleek begrip voor het standpunt van Meerkerk te hebben. Toch bleef de voorzitter van de vergadering onwillig om de zaak in behandeling te geven. Hij gaf in overweging de brief in te trekken. Dat konden we natuurlijk niet doen. De zaak was daarvoor te belangrijk en de motivering voor intrekking ondeugdelijk. Toen kwam een afgevaardigde met het voorstel om het advies van de hoogleraar in het kerkrecht te vragen. Aldus werd besloten.

Eerst werden er allerlei andere zaken afgehandeld en toen zocht de voorzitter telefonisch contact met genoemde hoogleraar. Na enige tijd kwam de voorzitter terug. Hij had contact met de hoogleraar gehad en deze had gezegd, dat elke kerkeraad bezwaren bij de volgende Generale Synode kon indienen, maar dat ook de weg via de meerdere vergaderingen openstond.

Ja, wat nu? Logisch zou geweest zijn, dat de oppositie alle wapenen had ingeleverd en dat de voorzitter de zaak aan de orde gesteld had. Temeer daar al vóórdat de hoogleraar om advies was gevraagd besloten was om de zaak te behandelen. De voorzitter bleef bedenkingen houden. Hij wilde dat Meerkerk de brief nu terugnam. Er zou gelegenheid zijn op de volgende classis met bezwaren te komen. Deze gedachte vond tenslotte een onverwachte bijval van verschillende afgevaardigden. Meerkerk had nu voor 90% gelijk gekregen en moest nu maar toegeven en de zaak terug nemen en deze later opnieuw aan de orde stellen.

Meerkerk bleef staan op behandeling van de zaak. Tenslotte nam de classis bij meerderheid van stemmen het besluit dat op het volgende neerkomt:

Omdat op de agenda voor de vergadering van de classisvergadering niet vermeld stond tegen welk besluit, genomen door de Generale Synode 1980, bezwaar werd aangetekend, waardoor het voor de afgevaardigden moeilijk was hun mening te geven, omdat zij niet van te voren met de kerkeraden hadden kunnen overleggen, werd in overweging gegeven het verzoek op de najaarsvergadering weer in te dienen, nadat de kerkeraden van de classis op de hoogte waren gebracht van de bezwaren tegen het besluit van de Generale Synode inzake het zingen van liederen in de eredienst.

We behoeven hier thans niets aan toe te voegen. Alleen dit. Men spreekt van bepaalde zijde steeds weer over broederlijke liefde, die betoond moet worden. Lees ook het boekje Eenstemmig. We krijgen steeds weer de indruk dat er van bepaalde zijde helemaal geen liefde is voor hen die de oude beginselen voortaan. Sommigen kregen zelf de indruk, dat men zelfs voor een breuk in het kerkelijke leven niet terugdeinst. Deze dingen zijn pijnlijk en bedroevend.

B.

Ethiek in Bijbels licht

Prof. Dr. W.H. Velema schreef een boek onder deze titel. Het is een deel uit de serie „Het blijvende woord”, die bestemd is voor schoolgebruik en persoonlijke vorming, voor studiegroepen en gespreksgroepen. De redactie wordt gevormd door L. van Driel, I.A. Kole en drs. H.G. Leertouwer. Het boek verscheen bij Uitgeversmaatschappij J.H. Kok b.v. te Kampen. Het is een belangrijk boek en daarom besteden we er op deze wijze aandacht aan.

De schrijver zegt zelf in een Woord vooraf o.a. het volgende: Dit boek wil hulp bieden bij het onderwijs in ethische vragen. Het is geschreven voor docenten en studenten. Het richt zich op leerlingen uit de hoogste klassen van HAVO, Atheneum, VWO en op studenten die een hogere beroepsopleiding volgen. Het kan gebruikt worden door allen die zich, alleen of gemeenschappelijk, in ethische vragen willen verdiepen. Gedacht is ook aan studiegroepen en gespreksgroepen. Dit boek houdt zich vooral bezig met bijbelse gegevens. Er zijn reeds verschillende (leer-) boeken over actuele ethische vraagstukken. Er bleek in onderwijskringen behoefte te bestaan aan een fundamentele bespreking van bijbelse gegevens.

Na zijn Woord vooraf handelt Prof. Velema over: Ethiek, Christelijke ethiek, Enkele andere ethische stelsels, De Bijbel als norm voor de christelijke ethiek, De mens als het beeld van God, De mens zondaar en geroepene, De Tien Geboden, De liefde is de vervulling van de wet, De leiding van de Heilige Geest, De Bergrede, Apostolische vermaningen, Huwelijk, arbeid en overheid, Gerechtigheid, Het geweten, Het compromis, Vrijheid, strijd en vreugde, Het Koninkrijk en de toekomst.

Aan het einde van elk hoofdstuk zijn enige vragen en opdrachten opgenomen, waarvoor elk der drie bovengenoemde redactieleden een bijdrage heeft geleverd.

Prof. Velema behandelt de stof Schriftuurlijk, duidelijk, principieel. De aangehaalde teksten uit Gods Woord worden in de Statenvertaling geciteerd. Daardoor is dit werk geschikt voor onze Reformatorische scholen. Daar kunnen we ons over verheugen. De schrijver is een bekende deskundige op dit gebied.

We willen een paar opmerkingen maken.

Op blz. 34/35 schrijft Prof. Velema over de Tijdgebondenheid van de Schrift en dan noemt hij o.a. de hoofdtooi van de vrouw (1 Cor. 11 : 2-16). Hij vraagt: Zijn die geboden nog van kracht? Of zijn ze achterhaald? Deze vragen kunnen voor andere voorbeelden duidelijk, eenstemmig worden beantwoord. De voorschriften voor de tempeldienst gelden niet meer. Dat geldt ook de voorschriften over reine en onreine dieren, de wet op de melaatsheid, de voorschriften aan slaven. Die voorschriften zijn toch niet gelijk te stellen met wat Paulus schrijft over de hoofdtooi van de vrouw?

Op blz. 101 zegt Dr. Velema, dat de woorden van Jezus (in de Bergrede) voor een ieder klinken, zonder onderscheid, voor de mensen uit alle tijden. Op de volgende bladzijde schrijft hij, dat de Bergrede wel genoemd is de wet van het Koninkrijk, waaraan burgers van het Rijk gehoorzaam moeten zijn. En dan verder, dat zij voorbeeld ervan is hoe radicaal

de eis der liefde is. Juist omdat Jezus Zelf de liefde heeft betracht vraagt Hij van de Zijnen ook radicale liefde. In dit verband komt de vraag op, wat het betekent dat de woorden van Jezus voor een ieder klinken.

We kunnen ons voorstellen, dat dit boek voor velen tot zegen kan zijn. Daarbij mag de noodzaak van de vernieuwing van het hart en de verlichting van het verstand door de Heilige Geest niet over het hoofd worden gezien. De schrijver zegt zelf bijna aan het einde, blz. 162: Slechts door wedergeboorte kan men het koninkrijk van God binnengaan. Dat mag wel voortdurend voor ogen staan als het gaat om ethiek in Bijbels licht. Het boek is voortreffelijk uitgegeven. Het is voorzien van 17 foto's die een hele blz. in beslag nemen. Het kost f 29,90.

B.

Die twee tot één

Deze titel draagt een boekje van Ds. J.H. Velema. Het verscheen in de serie „Bijbel en Belijdenis”. De schrijver zegt in een Verantwoording o.a. het volgende:

De bespreking van het huwelijksformulier is niet allereerst aan de orde op de gewone catechisatie. Alleen daar waar sprake is van een soort huwelijks catechisatie kan dit boekje goede diensten bewijzen. Maar er zijn ook allerlei gesprekskringen of kringen van jonge belijdende leden waar bespreking van het huwelijksformulier of behandeling van verschillende onderwerpen plaats kan vinden. Eerst wordt een bijbelgedeelte besproken in verband met het te voeren gesprek over een passage uit het huwelijksformulier. Dan komt het gesprek waarin de verschillende passages van het formulier worden besproken en toegelicht. Aan het eind van elk hoofdstuk staat een aantal gespreksvragen die betrekking hebben op de overeenkomstig genummerde punten van het gesprek. Tenslotte volgen nog enkele discussievragen.

Ds. Velema gebruikt het huwelijksformulier, vastgesteld door de Generale Synode van 1968/69. Hij schrijft op blz. 11: Na 1795 werd het burgerlijk huwelijk wet — een van de zegeningen van de Franse Revolutie! Het huwelijksformulier diende toen gewijzigd te worden. Dit is nimmer gebeurd. Het tweeslachtige karakter is gebleven. Jarenlang! Daarom heeft de synode van Hilversum een nieuw formulier ingevoerd, waarbij veel van het bestaande formulier wel is behouden, maar dat toch een ander karakter heeft gekregen in overeenstemming met het handelen van de kerk wanneer haar leden en doopliden gaan trouwen.

Ik vermoed, dat in vele kerken ondanks het bezwaar van de schrijver het oude formulier nog in gebruik is. Daarom zouden we liever een verklaring van dat formulier gezien hebben, eventueel met verwijzingen naar het nieuwe formulier.

Het oude formulier spreekt nog altijd aan door de aanhef. We worden daardoor al dadelijk stilgezet bij de ernst van heel het leven. Verder laten we dat rusten en bepalen we ons bij het boekje van Ds. Velema. Het bevat 20 kleine hoofdstukken, waarin in hoofdzaak delen van het nieuwe formulier worden besproken. Het boekje bevat veel waar we onze winst mee kunnen doen. We moeten wel een paar opmerkingen maken.

De formulieren zijn idealistisch gesteld. Ook het oude. De praktijk beantwoordt niet aan het ideaal. Het komt slechts sporadisch voor, dat bruidegom en/of bruid in waarheid de Heere vrezen. Er is veel meer vorm dan wezen. In verschillende gemeenten komt het voor dat na de huwelijksbevestiging in Gods huis op een wereldse wijze bruiloft wordt gevierd. Met die bedroevende werkelijkheid had de schrijver naar onze mening in het hele boekje veel meer rekening moeten houden. Dat zou de waarde ervan vergroot hebben. De schrijver spreekt erover hoe gehandeld moet worden bij een gedwongen huwelijk en als men eerst gehokt heeft, maar hij gaat voorbij aan het feit, dat men zonder samen te hokken toch op een ongeoorloofde wijze met elkaar geleefd heeft. Ook dan moet er eerst schuldbelijdenis plaats vinden.

Op blz. 39 lezen we: Eén belangrijke voorwaarde mag niet worden vergeten: in de vreze des Heeren moet het huwelijk worden gesloten. Daar zijn we het mee eens, maar waar wordt dat gevonden? Even verder staat: De liefde tot de Heere is bepalend voor de liefde tot de Heere. Hier is vermoedelijk sprake van een drukfout.

Op blz. 50 staat: Zonder het gebruik van voorbehoedsmiddelen categorisch af te keuren is toch ... Hier wordt een deur geopend en de wachtposten ontbreken. Hoe gevaarlijk! Op blz. 61 staat: Het oude huwelijksformulier heeft niet weinig tot de mening bijgedragen dat de man over de vrouw mocht heersen. Die heerschappij werd nl. genoemd een ordinantie van God, die men niet mag tegenstaan. Mee om deze verkeerde exegese was een nieuw huwelijksformulier nodig.

Wij blijven vasthouden aan de onderdanigheid die de Schrift ons tekent. Als grondslag is de verhouding tussen Christus en Zijn gemeente. Daar gaat het om een volmaakte verhouding. Hij is alles en de gemeente ziet in alles tot Hem op. Dat is ook een rechte verhouding in het huwelijk. We vinden deze gedachte ook elders in de Schrift terug. Er staan beloften voor weduwen; die missen hun beschermer. De Heere belooft: Uw Maker is uw man. Het zou een grote zegen zijn, wanneer het huwelijk in werkelijkheid meer een afschaduw was van de verhouding tussen Christus en Zijn gemeente. Dan zijn er echt geen problemen omtrent de verhouding!

Op blz. 94/95 handelt de schrijver over de opvoeding van de kinderen naar de eis van Gods verbond. Hij vraagt wat dat betekent en noemt dan de volgende elementen:

1. De Heere God in Wiens naam de kinderen worden gedoopt moet de Eerste zijn in hun leven. Dat vraagt de Heere van hen.
2. De kinderen dienen te leren dat zij altijd eerst moeten vragen naar Gods wil en niet hun eigen wil moeten volgen.
3. Hun leven dient te circelen om Gods Woord, Gods dienst en Gods kerk. Het is van onschatbare waarde dat dat de kinderen wordt bijgebracht.
4. Tenslotte behoort hiertoe dat de opvoeding gericht is op de noodzaak om antwoord te geven op Gods belofte en eis, die in de doop op naam tot hen kwamen. De eis van Gods

MBUMA ZENDINGS DAG UTRECHT

**De 19e zendingsdag van de
Ned. Stichting Mbuma-zending
wordt D.V. gehouden op
vrijdag 30 april 1982**

in de Julianahal van de Kon. Ned.
Jaarbeurs.

Aanvang 10.30 uur.

Spreekers:

's Morgens (10.30 - 12.30 uur)

Ds. C. Smits, Giessendam

Zending-dokter James

A. Tallach van de zendingspost te Mbuma

Ds. S. de Jong, Katwijk aan Zee

Pauze

's Middags 14.00 - 16.00 uur)

Ds. W. Kamp, Grafhorst

L.M.P. Scholten, Capelle a.d. IJssel

Ds. F. Mallan, Rhenen

Vóór en na de vergadering en tijdens de pauze is er gelegenheid om kennissen te ontmoeten en de kramen van de dameskransen en boekhandelaren te bezoeken.

Ruime parkeerterreinen enz. zijn beschikbaar. Om het parkeren te bevorderen verdient het aanbeveling om een letter Z op de voorruit der auto's aan te brengen, welk voor dit doel in ons maandblad zal worden afgedrukt.

De Ned. Stichting ondersteunt het geestelijk en medisch zendingswerk van de Vrije Presb. Kerk van Schotland. Deze kerk werkt reeds meer dan 70 jaren in Zimbabwe (Rhodesië) en mocht tijdens de oorlogstoestand haar werk voortzetten, uitgenomen het ziekenhuis te Mbuma, hetwelk thans is heropend.

Ook zijn er nieuwe kerkjes in aanbouw.

De aanvragen om bijstand komen steeds weer binnen.

Penningmeester Mbuma-zending, Putten, Giro 16 18 570.

Toezening van het in kleuren geill. maandblad der Stichting aanvragen bij Secr. Mbuma-zending, postbus 649, 1200 AP Hilversum.

Zendingsbusjes en materiaal voor scholen e.a. aanvragen bij: de heer H.J. Veenema, Laarderweg 214, 1403 RK Bussum. Tel. 02159 - 15115.

verbond is klemmend, dringend, totaal. Niemand krijgt van die eis ooit vakantie, geen seconde.

We missen hier het belangrijkste element. Onze kinderen zijn evenals wij van nature kinderen des toorns en we kunnen in het rijk Gods niet komen tenzij we van nieuws geboren worden. Ik mis hier de eis der bekering en wat de Heere Jezus tot Nicodemus zegt: Zo iemand niet geboren wordt uit water en Geest hij kan het koninkrijk Gods niet ingaan.

Het boekje bevat goede dingen, maar juist in deze oppervlakkige tijd zou een ernstige waarschuwing zeker op z'n plaats zijn geweest. Vele ouders leven maar rustig voort zonder de beoefening van de vreze des Heeren, omdat ze het geestelijke leven missen en dat is ook met heel veel jeugdigen het geval. Onze tijd is in geen opzicht beter dan de dagen toen de Heere Jezus tot de Zijnen kwam.

Het werkje is uitgegeven door Drukkerij Naarden, postbus 5109, 1410 AC Naarden, het telt 111 blz. en kost f 8,85. B.

Voor de jeugd

Het Zonnekind 31.

Beste jongelui!

„Toen werd de Geest des HEEREN vaardig over hem, dat hij hem vaneenscheurde gelijk men een bokje vaneenscheurt, en er was niets in zijn hand”.

Richt. 14:6a.

Simson en de brullende leeuw. Jullie herinneren je nog wel wat we daar de vorige keer over geschreven hebben. Als jullie daar goed over nadenken, dan lopen de rillingen je nog over het lijf. Je zoudt op zijn minst verwachten dat het laatste uur van Simson geslagen was. Hij zou deze ontmoeting niet overleven. Want hij was tenslotte nog maar alleen ook en geen enkel wapen stond hem ter beschikking, waarmee hij zich nog zou hebben kunnen verdedigen. „En er was niets in zijn hand”.

Als God met Simson gedaan had, naar dat Simson zich waardig had gemaakt, dan zou het ook met Simson gebeurd geweest zijn. De brullende leeuw die als met een dodende sprong op hem af kwam, zou hem levend verslonden hebben. En dan had Simson dit verdiend. Want zijn weg naar die filistijnse vrouw, die een heidin was, was een weg in strijd met het Woord van God. Zo hebben we dat in een van de vorige artikelen gezien.

Menselijk gesproken is het maar gelukkig geweest dat de ouders van Simson van de ontmoeting met die leeuw niets hebben gezien. Want dan hadden zij nog meer zorgen gehad. Zij zouden dan ongetwijfeld hebben gedacht: Zie je wel, daar heb je het al. Simson gaat zijn eigen weg. Hij wilde niet luisteren en nu stuurt God een leeuw op hem af. Wij vreesden een vreze en nu overkomt ze ons al. Allemaal begrijpelijke dingen. Ieder die het leven met God en zijn Woord kent, verstaat deze dingen. Jongens en meisjes verstaan jullie deze dingen ook? Want het is allemaal naar het Woord van God en de praktijk van het leven. Doch nu lezen we tot onze grote verwondering: „Toen werd de Geest des HEEREN vaardig over (Simson) hem, dat hij hem vaneenscheurde gelijk men een bokje vaneenscheurt, en er was niets in zijn hand; „Simson voelt een wonderlijke kracht in zich opkomen. Vrees kent hij niet. Hij is zelfs moedig als een jonge leeuw. En met zijn blote handen stapt hij er op af. Hij grijpt de opgesperde kaken van dat verscheurende dier en scheurt hem in tweeën. De leeuw valt dood ter aarde en Simson staat er als een overwinnaar bij.

Misschien vragen jullie je af: Hoe is dat toch mogelijk, dat de Geest des HEEREN vaardig werd over een mens als Simson? Ik vind dat een heel goede vraag. Ik heb daar maar één antwoord op: Het is enkel genade. Genade van God. Simson mocht hier beleven dat God nooit handelt met ons naar onze zonden..... David heeft daar van gezongen in psalm 103. Weten jullie daar ook van in je leven? Rijk is het als je daar geen vreemdeling van bent.

Doch er is nog meer uit dit voorval te leren. Want Simson zou beginnen Israël te verlossen. Hij zou een éénmans leger vormen. Dat is een wonderlijk leger. Want als het over een „leger” gaat dan denk je minstens aan

een hele hoop soldaten. Daar kun je tenminste wat mee beginnen. Doch een leger dat uit één man bestaat, wat moet je daar nu toch mee aan? Dat is bij voorbaat een verloren zaak.

Een leger gaat ook zo maar niet de oorlog in. Daar moet je eerst voor opgeleid worden. Dat is tegenwoordig zo. Vroeger was dat ook zo. Je moet dan „oefeningen” maken. Nu, Simson moest hier een eerste oefening maken. Hij zou straks tegenover het leger van de filistijnen komen te staan. Dat waren heidenen. Vergeet dat niet. Het waren vijanden van het volk Israël. En Israël was het volk van God. Het waren daarom ook vijanden van de God van dat volk. Zij strenden tegen Israël en daarmede tegelijkertijd tegen de Zoon van God, Die voor zover het Zijn menselijke natuur betreft, in de lendenen van Israël schuil ging. Want dat volk droeg de belofte met zich mee, dat uit haar zou voortkomen „Die een Heerser zou zijn in Israël”.

De filistijnen, vijanden van Israël en de God van Israël hadden een aanvoerder. En die aanvoerder moeten jullie niet onderschatten. Want dat was ook een leeuw. Een briesende leeuw! Het was de duivel. Want heel de strijd die Simson te strijden had, had een geestelijke achtergrond. Hij stond als een vertegenwoordiger van het Rijk van God tegenover het rijk van de vorst der duisternis. Hij was daartoe door God geroepen. En nu laat God Zijn werk niet in de steek. Hij was het niet aan Simson verplicht, om Zijn Geest vaardig over hem te doen worden. Maar Hij was het aan Zichzelf verplicht. En daarom werd Simson zo wonderlijk bekrachtigd, dat hij die brullende leeuw vaneenscheuren kon. Door deze „oefening” heeft Simson geleerd dat hij niet in eigen kracht, maar in Gods kracht kloekke daden zou kunnen doen.

Doch ik probeer nog even verder te kijken. Want datgene wat hier gebeurde is een stukje heilsgeschiedenis. Dat is een stukje geschiedenis waarin God Zijn heil, dat is verlossing openbaart, en dat uit eenzijdige genade aan een schuldig volk. Uit de geschiedenis is veel te leren. Want vanuit de dagen van Simson gezien wijst ons dit gebeuren op de Heere Jezus Christus. Daar is Simson een type van geweest. Waar Simson een „oefening” in heeft gemaakt, dat is door de Heere Jezus „volbracht” op de kruisheuvel Golgotha. Daar heeft Hij als het Zaad der vrouw, de slang de kop vermorzeld. Hij heeft daar de helse leeuw, dat is de duivel verslagen. Wie het zo mag zien door het geloof, zegt: Gij Heer' alleen, Gij zijt Verwinnaar in de strijd; En geeft Uw volk de zegen. De Heere Jezus Christus heeft de vorst der duisternis verslagen in eigen kracht. Want Hij was Zelf ook God, bekleed met macht. En daar Hij een eeuwige Verlosser is, heeft Simson door de Geest van God, in de kracht van Christus, deze daad mogen verrichten.

En nu ga ik nog een stap verder. Want de eeuwige Verlosser is gisteren (in de dagen van Simson) en heden (in het jaar 1982) Dezelfde tot in der eeuwigheid. Al is de duivel op de kruisheuvel Golgotha verslagen, de strijd duurt toch nog voort. De duivel weet dat hij overwonnen is en daarom is hij des te feller, gelijk een verslagen vijand in de aftocht zich zeer fanatiek gedragen kan. De geschiedenis bevestigt dit met boekdelen. En nu moet de strijd door Gods kinderen gestreden worden. Paulus wekt daar Timotheus, zijn jeugdige broeder, die hij een zoon noemt, toe op: Strijd de goede strijd des geloofs!”

Van deze strijd hebben de filistijnen geen last. Ik hoop dat jullie begrijpen wat ik bedoel, als ik het zo zeg. Want de filistijnen zijn vandaag diegenen die aan de verkeerde kant staan, die vijandig zijn tegenover de HEERE en Zijn volk. Zij strijden niet tegen de duivel en de wereld, omdat hun vleselijk bestaan (een ander bestaan kennen zij niet) vijandig is.

Doch degenen die door de genade van koning veranderd zijn en tot het volk van God mogen behoren, kennen de strijd wel. De duivel, de briesende leeuw is dan hun grootste vijand. De wereld is zijn bondgenoot en het zondige bestaan (Gods kinderen kennen ook een ander bestaan, namelijk dat uit God geboren is, en dat zondigt niet), vormen een driebond. En daar is niemand in eigen kracht tegen opgewassen. Men heeft in

die strijd zelf ook geen geweer. Men moet in dat opzicht, net als Simson met zijn blote handen er op af.

En als de vijand dan op hen af komt, kunnen zij met vrezen en beven vervuld worden, te meer wanneer zij alleen zien op zichzelf. Want dan moeten zij zeggen niet waardig te zijn, krachtens hun afmakingen, dat de HEERE hen helpen zou.

Doch dan laat de Heere hen, o wonder van vrije ontferming, niet in de steek. Dan betoont Hij zich Israëls God te zijn, Die krachten geeft, Van Wie al het Volk zijn sterkte heeft. Dan wordt Zijn kracht in zwakheid volbracht. Dan kan men ook in Gods kracht de vijand wederstaan, ja gans en al verslaan. Dan maakt men ook een „oefening des geloofs”. Een „oefening” waarin men leert eigen krachten te verachten. En dat welzalig hij is, die al zijn hulp en kracht alleen van de HEERE verwacht. Die worden niet beschaamd. Weten jullie daar van? Dan ben je familie van het Zonnekind.

Nog even iets over de ontmoetingsdag op zaterdag 17 april te Sliedrecht.

Die grote kerk met dat mooie orgel en die dito preekstoel en die keur van sprekers. Dat laatste is natuurlijk in alle bescheidenheid gezegd. Maar jullie vergeten het niet? Tot ziens dan. Gezegende paasdagen!!

Jullie aller vriend

Ds. H.C.v.d. Ent

BOEKBESPREKING

Een terugblik I en II door Ds. W.C. Lamain
uitgave van boekhandel Het Anker
Postbus 337, 3330 AH Zwijndrecht.

De schrijver was nog jong, toen hij hier en daar heenging om een stichtelijk woord te spreken. Van zijn jeugd af heeft hij omgang met geofende kinderen des Heeren gehad. Hij ontving zijn opleiding bij de predikanten W. den Hengst en G.H. Kersten. Hij werd op jeugdige leeftijd predikant van de Gereformeerde Gemeente te Leiden. Later vertrok hij naar Rotterdam-zuid en vervolgens naar Rijssen. In 1947 emigreerde hij naar de Verenigde Staten om predikant te worden van de Gereformeerde Gemeente te Grand Rapids, welke gemeente hij trouw bleef ondanks de vele beroepen die op hem werden uitgebracht.

Ds. Lamain heeft dus zijn leven in de dienst des Heeren mogen besteden. In zijn hollandse tijd heb ik hem meer dan eens horen preken en in Canada heb ik hem meermalen ontmoet in Norwich. Die gemeente heeft hij indertijd gesticht en daar komt hij nogal eens, mede omdat hij daar een dochter heeft wonen.

Deze prediker heeft een zeer werkzaam leven achter de rug. De gemeenten liggen aan de overzijde van de oceaan ver uit elkaar en het reizen vraagt veel tijd en is erg vermoeiend, maar regelmatig maakte Ds. Lamain een tournee om vacante gemeenten te bezoeken. Hij heeft van jongsaf veel mensen onder zijn gehoor gehad. Hij is een ernstige prediker, die Gods Woord op zodanige wijze verklaart, dat ieder wel de Heere moest gaan zoeken en dat er voedsel in zit voor Gods volk, wier leven hij kent en wier taal hij spreekt.

Hier hebben we dan een tweetal boeken van hem waarin hij allerlei ontmoetingen en ervaringen beschrijft. Van het eerste deel ontvingen we de derde en van het tweede

GEJAAGD ? RUSTELOOS ?

Geheel plantaardige
Zenuwtabletjes! Werken
rustgevend en
ontspannend. Kuur voor
een maand f 15,—
Tevens uit voorraad
leverbaar meer dan 40
kruidenmengsels o.a.
Bronchitis, Blaas en Urine,
Dikke Darm, Eczeem,
Galsteen, Laxeer,
Reumatiek, Gewrichts-
reumatiek. Kuur voor een
maand f 12,50.

DROGISTERIJ SIKKING

Barvoetestraat 5,
2011 WL Haarlem.
Tel. 023 - 312882, b.g.g. 023
324606. Postgiro 190609.

PLAATS UW FAMILIE- BERICHTEN IN BEWAAR HET PAND

DRIEBERGEN
Te huur: 6 pers. vakantie
bungalow, v.a.g.v.
Bezet van 17/7 t.m. 14/8.
Tel. 03438 - 16514.

deel de tweede druk. Ds. Lamain heeft een bijzonder goed geheugen en weet dingen van vijftig jaar geleden zich nog goed te herinneren en hij schrijft daarover op een zeer stichtende wijze.

Daardoor krijgen we een indruk van het werk des Heeren, dat er in de dagen van zijn jeugd was, althans in verschillende plaatsen waar Ds. Lamain regelmatig kwam. Er waren vele geoefende vromen, die nu allemaal al de eeuwige rust zijn ingegaan. Telkens constateert de schrijver, dat het nu niet is zoals het vroeger was. Hoewel hij niet ontkent dat het werk des Heeren door blijft gaan.

We hebben de beide delen met veel belangstelling gelezen en daarin ook aangetroffen wat we hem persoonlijk hebben horen vertellen. We krijgen de indruk dat Ds. Lamain nog niet uitverteld is. Nog maar weinig hebben we vernomen van de vele jaren in Grand Rapids en de andere gemeenten in Noord Amerika en Canada.

Ds. Lamain heeft een eigen plaats in het kerkelijke leven mogen innemen. Hij heeft daarbij ook z'n teleurstellingen opgedaan. Het heeft hem verdriet gedaan als sommigen heengingen, wier heil hij zocht. Er gingen er heen, die liever een opbouwende prediking hoorden. Dat is niet vreemd. Maar de schrijver mag ook gewag maken van de zegen die de Heere op de arbeid geschonken heeft en hij zegt zelf, dat het meeste voor de eeuwigheid bewaard blijft.

Niemand kan er spijt van hebben wanneer hij deze boeken koopt, leest en herleest. Het gaat daarin over de daden des Heeren. En die mogen we niet vergeten. De Heere kan het lezen hiervan nog tot een zegen stellen.

Er zijn hier en daar foutjes blijven zitten. Die geven geen moeite voor het begrijpen van de bedoeling. In deel 2 is op blz. 31 iets uitgevallen. Wellicht kan dat bij een herdruk verbeterd worden.

Deel I telt 165 blz. en kost f 27,90, deel II telt 203 blz. en kost f 28,90.

Boeken van uitgeverij Boekencentrum b.v.
postbus 84176, 2508 AD 's-Gravenhage

1. **Medemenselijkheid** door Drs. A. Noordegraaf.

De schrijver is Hervormd predikant geweest en is sinds 1978 verbonden aan de Gereformeerde Academie De Vijverberg te Ede als docent binnen de vakgroep godsdienst (ethiek, bijbelse antropologie). Hij schreef al eerder verschillende artikelen, brochures en boeken.

Hij zegt zelf in een Woord vooraf, dat de stof die in dit boek besproken wordt een omwerking is van een aantal artikelen over medemenselijkheid in De Waarheidsvriend. Hij wijst erop, dat het thema „medemenselijkheid” vele aspecten bevat en schrijft dan verder: Een aantal daarvan worden in dit boek behandeld. Het terrein van de theologische antropologie is breder. De onder-titel van dit boek geeft dan ook aan, dat ik niet gestreefd heb naar volledigheid. Het boek wil gelezen zijn naast systematische overzichten over de antropologie. In de hulpverlening en het diakonaat, in allerlei vormen van onderwijs en kerkewerk stuiten we steeds weer op de vraag naar de mens. Naar mijn overtuiging krijgen we alleen vanuit het Woord van God het rechte zicht op de mens en zijn relaties. Vandaar dat een groot accent gelegd is op de bijbelse gegevens.

Het boek bevat de volgende hoofdstukken: 1. Terreinverkenning, 2. Mens zijn met de ander, 3. Ben ik mijns broeders hoeder?, 4. Corruptie en medemenselijkheid, 5. Het gebod der liefde, 6. Wie is mijn naaste?, 7. De voorbede, 8. Getuigenis en dialoog, 9. Vergeving, 10. Barmhartigheid. Al deze hoofdstukken zijn onderverdeeld in paragrafen en aan het einde vindt men aantekeningen, die een verantwoording geven van gebruikte literatuur en laten zien, dat de schrijver veel te danken heeft aan wat anderen geschreven hebben.

Drs. Noordegraaf eindigt het eerste hoofdstuk met een duidelijke uitspraak omtrent zijn uitgangspunt. Dat nemen we hier over: Daarom willen we in de volgende hoofdstukken de problematiek rondom de medemenselijkheid bezien in het licht van het getuigenis van de Schrift. De theologische antropologie denkt immers over de mens na vanuit een zeer bepaald gezichtspunt, n.l. de openbaring van God in Zijn Woord. Wij

geloven en spreken dat gaarne uit, dat de Bijbel fundamenteel onderricht geeft inzake de mens die als mens Gods een uniek schepsel is. Aan dat fundamentele onderricht zijn we gehoorzaamheid verschuldigd. Daarmee maken we van de Schrift geen antropologisch handboek. Dankbaar mogen we luisteren naar en leren van de resultaten en bevindingen van de verschillende wetenschappen, die zich met de mens bezighouden. Maar beslissend is in welk licht we die wetenschappelijke informatie bezien en beoordelen. De kennis welke de Schrift ons verschaft inzake de mens mag dan niet compleet zijn, zoals Berkhof zegt, wel fundamenteel. Gods kijk op de mens is maar niet een aspect naast andere. Zoals God de mens ziet, zo is hij wezenlijk en werkelijk. Daarom levert Gods openbaring het centrale gezichtspunt op en vormt deze openbaring het integratiecentrum voor al onze kennis van de mens, en dus ook voor onze visie op de medemenselijkheid. Wellicht doen we er beter aan te spreken over een bijbels mensbeeld, dan over een bijbelse antropologie. Ook inzake de problemen en vragen rondom de medemenselijkheid belijden wij dat Gods Woord een licht op ons pad en een lamp voor onze voet is.

We behoeven hier niets aan toe te voegen. Het boek gaat over een zeer belangrijk onderwerp, dat de schrijver behandelt bij het licht van Gods Woord. Het is een bijbelse bezinning op de taak van de christenen in de samenleving.

Bij het lezen van zo'n boek komt de gedachte op: wat zou de medemenselijkheid meer tot zijn recht komen, wanneer allen die christen genoemd worden ook werkelijk de zalving van Christus deelachtig waren. Die zalving is toch noodzakelijk voor de rechte beoefening van medemenselijkheid.

Dit boek is onze volle aandacht waard. Het telt 219 blz. en kost als pocketboek f 25,90.

B.

ALLE BEGRIP TE BOVEN (91)

20. Veranderingen (6).

Een andere aantekening zegt: „Ik voel, dat er geen andere schuilplaats voor mij is dan mijn overstelpende moeite voor de Heere uit te storten en op de een of andere manier doet Hij bij tijden mijn hoop herleven, dat Hij mij niet zal verlaten”.

In september 1851 schrijft ze: „Ik heb deze dagen een ernstig verlangen in mijn hart, dat zij die onder ons de Heere vrezen op de zondag samen zullen vergaderen. Ik kon mij niet voldaan gevoelen in mijn eenzaamheid. Ik vreesde dat ik te veel op mijn gemak zou komen onder de troosteloos verstrooide toestand waarin we verkeerden, terwijl de Heere een bevel heeft gegeven, dat we ons samen zouden verenigen”. Een paar weken later was de zaak voor elkaar en ze schrijft: „Ik gevoel dat de hand des Heeren mij deze laatste week geleid heeft om voorbereidingen te treffen voor onze samenkomsten, hoe weinig ook in getal. Het geval van Mevr. F., die zo wonderlijk uit de moeite geholpen is, scheen mij moed te geven om door elke bijkomende moeilijkheid waartoe we door deze stap mogen worden geroepen heen te komen. De waarheid des Heeren is bevestigd en mijn hart heeft nooit tevoren zo'n ernst gevoeld omtrent het welzijn van elk lid onder ons als ik deze week gevoeld heb en vooral voor de geliefde Charles, dat de Heere hem moed en kracht wilde geven om de genade van God aan hem uit te spreken. O, hoe ben ik er altijd voor tegruggeschrokken om me in deze stap te mengen en toch, hoe ben ik er deze week toe gebracht er een hand in te hebben!”

En toen deze eerste bijeenkomst, door Charles geleid, voorbij was, zei ze: „De Heere is beter voor ons geweest dan wij vreesden en Hij is nabij geweest om ons op deze dag in onze zwakheden te helpen om voor de eerste keer op onze zondagmiddagen in de pastorie samen te komen!”

Deze regeling, die veel stof tot praat moet veroorzaakt hebben in het dorp en de omgeving, veel sympathie voor de predikant en veel verontwaardiging over zijn vrouw, werd na vier maanden gewijzigd en veroorzaakte de volgende brief van Mr. Bourne aan M.M.: „Mijn geliefde vriendin. Ik ben zeer verblijd, dat de Heere uw hart geopend heeft om uw huis te openen voor Zijn beproefde familie, zodat zij het Woord des levens mogen horen. Zonder twijfel zullen er zich moeilijkheden voordoen en om kruisen op te kunnen nemen, moet men bukken, wat altijd een moeilijk werk is. Niettemin, de tegenwoordigheid des Heeren heft alles op en u kunt in uw gedachten terugbrengen de menigvuldige genadebewijzen die Hij u bewezen heeft en de geringe vergeldingen die Hij uit uw handen vraagt. Als er enig vermoeden is van geestelijk profijt, zal de Satan met al Zijn

macht tegenstand bieden. U bent geroepen om met de overigen aan de stroom van dwalingen het hoofd te bieden. De Heere heeft u veel genade getoond en u geleerd deze te waarderen. U zult u daarom begerig moeten gevoelen, dat uw burens met u in deze grote zaligheid mogen delen. U bent geroepen om van die waarheid te getuigen, die de Heere zo vaak aan u geopenbaard heeft. Ik hoop en vertrouw, dat u een getrouwe dienstmaagd zult zijn en een soldate die wil leren de moeilijkheden te doorstaan en niet om te keren in de dag van de strijd”.

Frances hoopte, dat de Heere anderen tot ons zou vergaderen en zegt: „Het schijnt wonderlijk hoe de zaken voor ons geregeld zijn en vooral dat Charles zo bewaard wordt voor verwijten en nadeel”. En later zegt ze: „Ik begeer dat mij duidelijk wordt gemaakt, dat de Heere hem geroepen heeft om een paar schapen in de wildernis te voeden, want ik ben werkelijk bevreesd, dat we weer verstrooid en als een aanklacht achtergelaten zullen worden. Heere, vermeerder onze liefde voor elkander, versterk ons in onze zwakheid, vooral de mijne, de zwakste van allemaal en toch ben ik bang dat ze tot mij opzien. O, ik verzink bij de gedachte en dan herleeft er voor een ogenblik een kleine hoop in mij, dat we in dit alles het goede zullen vinden. Ik was in mijn hart dankbaar, dat mijn weg opgehelderd was om uit deze dingen te komen, die eerst onmogelijk schenen te kunnen worden verlaten.”

De Heere heeft deze kleine kerk gezegend en Charles diende op aangename wijze deze groeiende gemeente. Zijn werk bracht er hem weldra toe in Sherborne, veertien mijl weg, te gaan wonen, maar al leek dit een onoverkomelijk probleem voor zijn moeder, Charles liet hen niet in de steek. Het wordt niet vermeld, hoe hij daar kwam, of hij de afstand wandelde, te paard reed, of gebruik maakte van de postkoets die op zaterdag langs reed en op maandagmorgen terugreed. Maar Frances moest zeggen: „Ik verbaas me erover, dat deze weg elke week voor ons is geopend.”

21. In Castle Pulverbach (1).

In 1850 vestigden de drie dames Gilpin, Mercy, Jane en Catharine zich in haar laatste huis, een hoogstaand huis, ongeveer drie kwart mijl van haar oude tehuis, de pastorie, verwijderd.

Pulverbach is in twee delen verdeeld, Churton, dat om de kerk is gegroepeerd, en Castle Pulverbach, dat dichtbij de hoge aardwerken ligt, die alle wijzen op de plaats van een oud kasteel, een lieflijke, winderige plek, met een uitzicht over heuvels dichtbij en verweg. Voorbij de herberg duikt de weg naar beneden bij het begin van zijn slingerende loop naar Bishop Castle.